Hangos jelölőnyelvek
Jelölőnyelvek a beszéd alapú alkalmazások fejlesztésében

ABARI KÁLMÁN

Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet és Matematikai-Számítástudományi Doktori Iskola
abarik@delfin.unideb.hu

Lektorált

Kulcsszavak: beszéd alapú alkalmazás, szabványok, SALT, SRGS, SSML, VoiceXML

Az utóbbi években a beszéd alapú alkalmazások fejlesztésében az egyéni megközelítések helyét fokozatosan az ipari szabványokon alapuló stratégiák és architektúrák veszik át. Különösen igaz ez a telefonos és a multimodális alkalmazásokra, melyek fejlesztését mára majd egy tucat XML alapú jelölőnyelv segíti. A cikkben összefoglaljuk a beszéd alapú alkalmazások egyes komponenseit és azok kommunikációját leíró jelölőnyelveket.

1. Bevezetés

Az elmúlt évek hatalmas technológiai fejlődése ellenére a beszéd alapú alkalmazások fejlesztése összetett feladat, hiszen olyan bonyolult technológiák integrációjára van szükség, mint például a beszédfelismerés, beszédszintézis és dialógusvezérlés. A régebbi alkalmazások elsődlegesen fejlesztőik egyéni megoldásain alapultak, habár a különböző nyílt programozási felületek (API-k) megjelenése – például SAPI (Microsoft Speech Application Program Interface), JSAPI (Java Speech API) – jelentősen csökkentette az alkalmazásfejlesztés bonyolultságát.

Az 1990-es évek végétől aztán egy igen kedvező folyamat indult el: az egyéni megközelítések helyét fokozatosan az ipari szabványokon alapuló stratégiák és architektúrák veszik át. Ennek a szabványosítási folyamatnak a legjelentősebb hajtómotorja a webes és a telefonos világ összekapcsolásának igénye volt. Az áhított cél, hogy ugyanazok a szolgáltatások, amelyeket az ügyfelek eddig hagyományosan grafikus felületről értek el, ezután telefonon keresztül, a meglévő webes infrastruktúrával együttműködve, hang alapú kérések formájában is hozzáférhetőek legyenek. Az integrációs törekvés szimmetrikus, tehát az a cél, hogy az adatbevitel grafikus és hangalapú módon egyaránt megtörténhessen. Ennek érdekében az utóbbi nyolc évben majd egy tucat jelölőnyelvet fejlesztettek ki, melyek a beszéd alapú alkalmazások egyes részeinek szabványos leírását teszik lehetővé. E cikkben ezeket a „hangos” jelölőnyelveket tekintjük át.

2. Testületek

A szabványok alkalmazása a beszéd alapú alkalmazások fejlesztésében – azon túl, hogy jelzik, a terület kezd nagykorúvá válni – számos előnnyel jár. Elrejtik a technológiai részleteket, biztosítják a különböző szállítóktól érkező komponensek együttműködését, kevesebb időbefektetés és kisebb erőfeszítés mellett újrafelhasználható és hordozható megoldások létrehozását támogatják. Másfelől azonban a fejlesztők korlátozva érezhetik a kreativitásukat és bosszankodhatnak, ha valamely funkciót az adott szabvány (még) nem támogatja.

Szabvány alatt a továbbiakban olyan leírást értünk, melyet valamely szabványosításért felelős testület formálisan elismert. A beszéddel kapcsolatos területen a következő szervezetek a legaktívabb:

• A **W3C (World Wide Web Consortium)** hagyományosan vezető szerepet játszik a webes technológiák kifejlesztésében, a Webben rejlő lehetőségek minél teljesebb kihasználásában. Az egyes specifikációk kidolgozása munkacsoportokban történik, melyet a W3C tagjai alkotnak. Egy többlépcsős folyamat eredménye (munkaterv, utolsó felhívás munkatervre, előzetes javaslatterv, javaslatterv, ajánlás) míg egy specifikációból W3C-ajánlás lesz, amelyre a webes társadalom és az ipar már szabványként tekint [5]. A beszéd és multimodális alkalmazások területén két munkacsoport végez fejlesztést, a Voice Browser Working Group (Hangböngésző Munkacsoport) és a Multimodal Interaction WorkGroup (Multimodális Interakció Munkacsoport).

• Az **IETF (Internet Engineering Task Force)** célja az Internet működésének és fejlődésének előmozdítása, az egyes protokollok használatának szabályozása. A Speech Services Control (SpeechSC) munkacsoport az elosztott környezetben működő biztonságos beszédfeldolgozás szabványaiért felelős.

• A **ETSI (European Telephony Standards Institute)** célja azon szabványok kidolgozása, amelyek biztosítják, hogy a globális távközlési piac egyetlen piacként működjön. Az Aurora projekt a mobilhálózaton megvalósuló elosztott beszédfelismerés szabványosításán dolgozik.

Két további vállalati összefogáson alapuló „fórum” is meghatározó szerepet játszik ezen a területen:

• A **VoiceXML Forum** olyan nagyvállalatok összefogásából alakult ki, melyek mindegyikének korábban megvolt a saját ötlete a hang alapú webes szolgáltatásra. Ez az AT&T és a Lucent Technologies vállalatok PML specifikációja, a Motorola SpeechML-je és az IBM Vox-

ML-je volt. Mivel érdekeltek voltak az egységes hangvezérelt Web létrehozásában, közösen elkészítették a VoiceXML 1.0-s változatát, amit 2000 márciusában bemutattak a W3C-nak [9]. Azóta a fórum nem vesz részt a nyelv továbbfejlesztésében, munkája az oktatásra és a webes technológiák népszerűsítésére korlátozódik.

• A **SALT Forum**, amely a Cisco, Comverse, Intel, Microsoft, Philips és Scansoft összefogásából jött létre 2001-ben. Közösen dolgozták ki a SALT (Speech Application Language Tags) 1.0-s változatát, melyet 2002-ben bemutattak a W3C-nak [8].

3. Architektúrák

A Web által kínált információk hagyományos elérési módja a személyi számítógépek grafikus felülete, mely a kommunkáció során a „rámutatás" (point and click) elvet követi, néha a billentyűzetet használja adatbevitelre. A hang alapú interfész ehhez képest a mindennapos beszélgetésben megszokott, „beszélek és hallgatok" stílust követi, olyan eszközöket felhasználva, mint szóbeli utasítok, előre felvett beszéd visszajátszása, szintetizált beszéd, és szükség esetén a telefonok nyomógombjai. Irodai környezetben a vizuális felület használata a leghatékonyabb, ahol rendelkezésre áll szélessávú átviteli csatorna, nagyfelbontású képernyő, egér és billentyűzet. A hang alapú felület akkor a leghasznosabb, amikor távol vagyunk az íróasztalunktól, illetve egyes speciális felhasználói csoportoknak, mint például a látássérültek és látáskorlátozottak. Ha tehát a webes szolgáltatások univerzális elérését akarjuk biztosítani, akkor mindkét megközelítési módot, a vizuális és a hang alapú felületet is támogatnunk kell.

Négy alapvető módszert ismerünk, melyek segítségével grafikus és hang alapú felhasználói felület is biztosítható webes alkalmazásunkhoz:

– **Különállóan megtervezett grafikus- és hanginterfész,** melyek ugyanazokra az adatokra és üzleti logikára támaszkodnak, de egymástól függetlenül lettek kifejlesztve.
– **A hagyományos vizuális böngésző „meghangosítása",** mely során grafikus böngészőnk az épp megjelenített lap tartalmát fel tudja olvasni, és szóbeli utasítások segítségével oldalak közötti navigációra is képes.
– **Átkódolás (transcodig),** mely során a meglévő (X)HTML dokumentumokból automatikusan állítunk elő hang alapú interfészt.
– **Kombinált grafikus- és hanginterfész,** ahol minden egyes oldal tartalmaz a grafikus és a hang alapú felhasználói felületre is információt. Ez nem multimodális interfészt jelent, hiszen egyszerre csak az egyik modalitás használható.

A kombinált grafikus- és hanginterfészt bonyolult tervezés, implementálás és karbantartás jellemzi, a „meghangosított" vizuális böngésző és az átkódolási technika esetén pedig nehezen biztosítható a vegyes kezdeményezésű dialógusvezérlés. Ezeket a hátrányokat a grafikus felülettől függetlenül megtervezett hanginterfészek kiküszöbölik, így nem érzékenyek a vizuális interfész változására és a vezérlés jellege is tetszőlegesen megválasztható. A következő pontban ismertetendő szabványok és nyílt specifikációk az ilyen különállóan megtervezett hangalapú felületek fejlesztését támogatják, melyeket többnyire a nyomógombos bevitelt beszédfelismeréssel kombináló *telefonos alkalmazások* körében használhatjuk. Néhány szabvány *multimodális alkalmazások* létrehozását is támogatja, melyek a beszéd feldolgozásán túl az olyan hagyományos perifériák párhuzamos használatát biztosítják, mint például egér, billentyűzet és képernyő.

Rövidítések

API	Application Programming Interface
ECMA	European Computer Manufacturers Association
EMMA	Extension Multi-Modal Annotation
ETSI	European Telephony Standards Institute
DSR	Distributed Speech Recognition
HTML	Hypertext Markup Language
IETF	Internet Engineering Task Force
JSAPI	Java Speech API
JSGF	Java Speech Grammar Format
JSML	Java Speech Markup Language
MRCP	Media Resource Control Protocol
NLSML	Natural Language Semantics Markup Language
SALT	Speech Application Language Tags
PML	Phone Markup Language
SAPI	Microsoft Speech Application Program Interface
SISR	Semantic Interpretation for Speech Recognition
SMIL	Synchronized Multimedia Integration Language
SRGS	Speech Recognition Grammar Specification
SSML	Speech Synthesis Markup Language
SVG	Scalable Vector Graphics
TTS	Text-to-speech
W3C	World Wide Web Consortium
VoiceXML	Voice Extensible Markup Language
X+V	XHTML+Voice
xHMI	Extensible Human-Machine Interface
XHTML	Extensible Hypertext Markup Language
XML	Extensible Markup Language

4. Szabványok és nyílt specifikációk

A beszéd alapú alkalmazások fejlesztését lehetővé tevő különböző szabványokat és nyílt specifikációkat két csoportba sorolhatjuk: az alkalmazás *leírására* hasz-

nálatos szabványok (1. ábra: 1-4) illetve az így elkészült szoftver komponensek közötti *kommunikációt* elősegítő specifikációk (5). Az alkalmazás leírásához használt nyelvek további csoportjai – tükrözve a beszéd alapú alkalmazás általános felépítését – a dialógusvezérlés (1), a bemenő és kimenő beszéd kezelése (2 és 4), valamint a beszélő azonosítás (3) funkciókat fedik le. Az *1. ábrán* kiemelve a ma használatos, teljesen kidolgozott szabványok vagy nyílt specifikációk szerepelnek, a többi fejlesztés alatt áll, kivéve a VoiceXML 1.0 és az NLSML, melyek túlhaladott szabványok.

1. ábra Beszédtechnológiai specifikációk
1.– dialógusvezérlés; 2.– beszéd bemenet;
3.– beszélő azonosítás;
4.– beszéd kimenet; 5.– kommunikáció

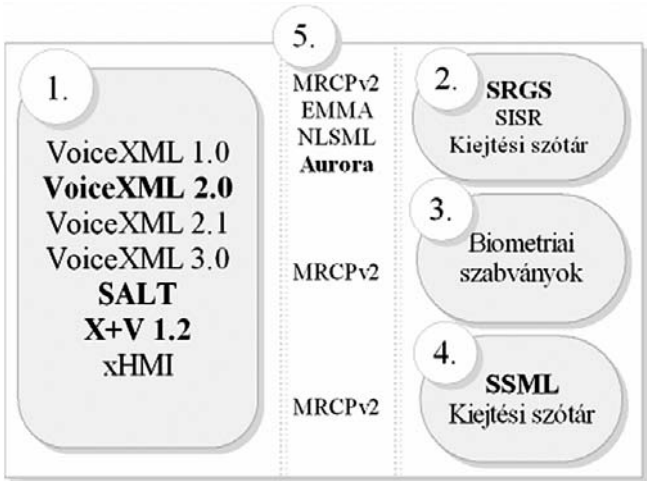

4.1. Dialógusvezérlés

A dialógusvezérlés felelős a teljes beszédfolyamat vezérléséért, a felhasználóval való kommunikációért. A dialógusvezérlés dönti el, hogy a rendszer mikor mit mondjon, illetve mikor figyelje a felhasználó szóbeli utasításait, és milyen válaszokra számítson. Ő ad utasításokat a bemenő és kimenő beszédért valamint a beszélő azonosításáért felelős komponenseknek.

A dialógusvezérlőknek többféle megközelítése létezik, de a napjainkban használt szabványosnak tekinthető megoldások a webes paradigmát követik. Azaz a webszerver jóldefiniált jelölőnyelven írt lapokat küld a böngészőnek, ha az kéri, amiket aztán a böngésző értelmez és végrehajt. A legfontosabb dialógusvezérlő jelölőnyelvek: VoiceXML, SALT, X+V, xHMI.

VoiceXML

A legrégebbi és a legtöbbet hivatkozott szabványos dialógus leíró formanyelv a VoiceXML (rövidebben VXML), aminek az 1.0-ás változatát még 2000-ben a VoiceXML Forum definiálta. Ebből a változatból indult a W3C Hangböngésző Munkacsoportja és készítette el a mára ajánlássá vált VoiceXML 2.0-t (2004. március). A cikk írásának idején a VoiceXML 2.1 „felhívás utolsó munkatervre" fázisban van, a 3.0-ás változatnak pedig az előkészítése folyik.

Egy VoiceXML alkalmazás általában több dokumentum együttese, ezek Web-szerveren tárolódnak, vagy szerver oldali szkriptek generálják őket. A VoiceXML böngésző dokumentumokat tölt le, értelmezi őket, majd inputot kér a felhasználótól és figyeli a választ. Azt az időtartamot, míg a felhasználó kapcsolatban van a VoiceXML böngészővel, ügymenetnek (session) nevezzük. Egy ügymenet során a hangböngésző általában több VoiceXML dokumentumot futtat. Egyidőben két VoiceXML dokumentum lehet aktív, az egyik a gyökér dokumentum (root document), mely az alkalmazásban mindig aktív, a másik a gyermekdokumentum, ami az alkalmazás egy részletét tartalmazza. Az aktív gyermekdokumentum az alkalmazás működése során mindig cserélődik.

Két elsődleges vezérlő van a VoiceXML-ben: a menü (menu) és az űrlap (form). A menü általában egy prompt lejátszást és a felhasználó szóbeli utasításának figyelését jelenti. Amikor felhasználó normál beszéd segítségével kiválasztja, hogy merre akar továbbmenni az alkalmazásban, akkor arról dönt, hogy melyik dokumentum töltődjön le és vegye át a gyermekdokumentum szerepét. Az űrlap mezőket (field) tartalmaz, melyek szóbeli közléseink alapján értéket kapnak. A mezők „kitöltését" hangos üzenetek (block) megszólaltatásával segíthetjük, és mezők kitöltöttségét is tudjuk ellenőrizni (filled). Az Űrlap Értelmező Algoritmus (Form Interpretation Algorithm, FIA) felelős a soron következő mező kiválasztásáért, a mezők kitöltését pedig nyelvtanok (grammar) felügyelik. A kitöltési algoritmus normális működését események (event) és az azokat lekezelő programrészek (event handler) futásai szakítják meg időlegesen.

Az *1. példa* egy prompt lejátszással kezdődik (4-6. sor), majd a felhasználó szóbeli választásának megfelelően (7-12. sor), az adott űrlapra lépve (14-16. vagy 17-19. sor), az alkalmazás prompt lejátszással (15. vagy 18. sor) nyugtázza döntésünket:

1. Példa
Egy VoiceXML menü

```
1  <?xml version = "1.0"?>
2  <vxml version = "2.0">
3  <menu id="travel">
4  <prompt>
5    Do you want to travel by rail, or boat?
6  </prompt>
7  <choice next="#train">
8    rail
9  </choice>
10 <choice next="#boat">
11   boat
12 </choice>
13 </menu>
14 <form id="train">
15  <block> You have selected to travel by rail.</block>
16 </form>
17 <form id="boat">
18  <block> You have selected to travel by boat.</block>
19 </form>
20 </vxml>
```

A *2. példában* az induló prompt lejátszás (5-8. sor) az űrlapon szereplő egyetlen mező (4-19. sor) kitöltésére szólít fel, amit az adott nyelvtannak (9-18. sor) megfelelően (értéke csak „march", „april", vagy „may" lehet) kell elvégeznünk. A sikeres kitöltés nyugtázását (20-22. sor) a *monthofyear* változó használata jelentősen leegyszerűsíti.

```
1  <?xml version = "1.0"?>
2  <vxml version = "2.0">
3  <form id="checkmonth">
4   <field name="monthofyear">
5    <prompt>
6     Please say the name of any month
7     from march to may.
8    </prompt>
9    <grammar type="application/srgs+xml"
10      root="monthofyear">
11    <rule id="monthofyear" scope="public">
12     <one-of>
13      <item>march <tag>march</tag></item>"
14      <item>april <tag>april</tag></item>"
15      <item>may <tag>may</tag></item>"
16     </one-of>
17    </rule>
18   </grammar>
19  </field>
20   <block>
21    You have chosen <values expr="monthofyear" />
22   </block>
23  </form>
24  </vxml>
```

2. Példa
Egy VoiceXML űrlap

A VoiceXML támogatja továbbá aldialógusok (subdialog) használatát gyakran ismétlődő részek kényelmes felhasználására, változók létrehozását, melyekkel például az aldialógusokat paraméterezhetjük, és az ECMAScript-et, mellyel procedurális feldolgozást végezhetünk.

SALT

A Speech Application Language Tags (SALT), amit a SALT Forum 2001-ben tett közzé, multimodális és telefonos alkalmazások fejlesztését is támogatja.

A SALT nyílt specifikáció néhány XML jelölő együttese, melyeket olyan gazdanyelvekbe ágyazhatunk, mint az XHTML, SVG, SMIL.

A legfontosabb jelölők a következők:

<prompt> előre felvett vagy szintetizált beszéd lejátszásáért felelős,
<listen> a felhasználó szóbeli utasításait figyeli,
<grammar> a felhasználó lehetséges közléseiben szereplő szavakat, kifejezéseket írja le,
<dtmf> a telefonos alkalmazások számára nyomógombos bevitelt ír elő,
<record> hangfelvételt tesz lehetővé,
<bind> a felhasználótól származó, felismert közléseket integrálja az üzleti logikával.

A SALT nem rendelkezik vezérlésátadó funkciókkal, azokról a gazdanyelvnek kell gondoskodnia. A *3. példa* egy üdvözlő prompt lejátszással kezdődik (6-9. sor), majd ha az befejeződött (*oncomplete* jellemző), újabb prompt lejátszás (10-12. sor) és a felhasználó figyelése (13-16. sor) következik. A jelszó megadása után a *<bind>* elem hatására az *iptPIN* beviteli mező kitöltésre kerül (15. sor).

```
1  <html xmlns:salt="http://www.saltforum.org/02/SALT">
2    <body onload="sayWelcome.Start()">
3     <form id="PIN" action="checkPIN.html">
4           <input id="iptPIN" type="text" />
5     </form>
6     <salt:prompt id="sayWelcome" oncomplete=
7     "askPIN.Start(); recoPIN.Start()">
8        Welcome to my speech recognition application.
9     </salt:prompt>
10    <salt:prompt id="askPIN">
11       Please say your password.
12    </salt:prompt>
13    <salt:listen id="recoPIN" onreco="PIN.submit()">
14          <salt:grammar src="PINdigits.grxml" />
15          <salt:bind targetElement="iptPIN" />
16    </salt:listen>
17   </body>
18 </html>
```

3. Példa

X+V

Az XHTML+Voice (X+V) az IBM és az Opera Software által kifejlesztett jelölő nyelv, a VoiceXML mellett az XHTML grafikus képességét használja multimodális alkalmazások fejlesztésére. A SALT-hoz hasonlóan ez a specifikáció is „hangos" jelölőket ágyaz a meglévő XHTML kódba, de nem vezet be újakat, hanem a VoiceXML 2.0 szabványban szereplőket használja. A *<sync>* jelölő segítségével köthetjük a felismert beszédet XHTML változókhoz. Az X+V alkalmazás végrehajtását a VoiceXML űrlapvezérlő (FIA) algoritmusa is szabályozhatja, de a gazdanyelv is gondoskodhat a vezérlésről.

Az X+V és a SALT is nyílt specifikáció és nem hivatalos szabvány, de valószínű, hogy a nyelv néhány eleme bekerül a W3C jövőbeni szabványaiba.

xHMI

Az Extensible Human-Machine Interface (xHMI) a Nuance (régebben Scansoft) által az utóbbi időben meghirdetett nyílt specifikáció, ami kompatibilis a VoiceXML és SALT formanyelvekkel, de a dialógus magasabb szintű vezérlését definiálja. Az xHMI lehetővé teszi a dialógusok közös, nyílt formában történő leírását, mely független a későbbi felhasználás módjától és az alkalmazott technológiától.

4.2. Beszéd bemenet

A beszéd bemenet azokat a funkciókat jelenti, amelyek lehetővé teszik, hogy a felhasználó beszéljen a rendszerhez, a rendszer megértse ezeket a közléseket és megfelelően reagáljon rájuk. A beszéd elemzése a beszédfelismerő feladata. Maga a beszédfelismerés nem standardizált, de szinte minden kereskedelmi beszédfelismerő nyelvtanon alapul, vagy legalábbis a felismerendő egységek formális definícióján.

A W3C Hangböngésző Munkacsoportja a Speech Recognition Grammar Specification (SRGS) jelölőnyelvet definiálta nyelvtanok létrehozására.

SRGS

Az SRGS 2004 óta W3C-ajánlás, nincs konkrét terv a következő verziójára, de ez változhat, ha a piaci szereplők újabb funkciók megvalósításának igényével lépnek fel. Az SRGS két változatban érhető el: XML és ABNF (Augmented Backus-Naur Format). Az ABNF tömörebb, az ember számára jobban olvasható, az XML alapú pedig a gép számára könnyebben feldolgozható. Mivel a nyelvtan definíciója a beszédalapú alkalmazások fejlesztésének legnehezebb része, a szabvány létrejöttének rendkívül nagy jelentősége van az egyéni megoldások használatával szemben. A 2. példa 9-18. sorában egy egyszerű, XML formájú inline („helyben kifejtett") nyelvtanra láthatunk példát.

SISR

Az SRGS kiegészítése a Semantic Interpretation for Speech Recognition (SISR) a W3C új specifikációja. A SISR úgy terjeszti ki az SRGS-t, hogy meghatározhatjuk milyen értékkel térjen vissza a nyelvtan, amikor egy felhasználói közlést felismer. Például bizonyos szituációban az „igen”, „jó”, „oké”, „ja”, „aha” közlések felismeréséhez egységesen azok jelentését az „igen” értéket tudjuk rendelni. A 2. példa 13-15. sorában a szemantikus információ jelölésére használatos *<tag>* elemre láthatunk egy példát.

A SISR „előzetes javaslatterv” állapotban van, a technikai részletek kidolgozottak, de még végső felülvizsgálatra és implementációkra van szükség az ajánlássá válásához.

4.3. Beszéd kimenet

A beszéd kimenet a rendszer által kimondott beszédre vonatkozik. A beszéd kimenet alapulhat szöveg-beszéd átalakítón (Text-to-Speech, TTS) vagy előre felvett beszéd lejátszásán.

SSML

A szöveg-beszéd átalakító bemenete lehet egyszerű szöveg, de gyakran kívánatos jelöltté tenni a szöveget, hogy a beszéd nyelvét, sebességét, a hangsúlyt, a hangerőt, a hangmagasságot, a beszélőt és egyéb tényezőket szabályozhassuk a generált beszédben. Az SSML (Speech Synthesis Markup Languages) biztosítja ezt a lehetőséget. Az SSML egy W3C-ajánlás, amit a W3C Hangböngésző Munkacsoportja fejlesztett ki. Az SSML támogatása követelmény a VoiceXML és a SALT platform számára is.

Kiejtési szótár

A kiejtési szótár (pronunciation lexicon) létrehozása a W3C újabb kezdeményezése, melynek célja, hogy szabványosítsák a szokatlan szavak kiejtését, mind a beszédfelismerő, mind a TTS rendszerek számára. A munka „utolsó felhívás munkatervre” fázisba lépett 2006 januárjában.

4.4. Beszélő azonosítás

A beszélő azonosítás azokat a technológiákat jelenti, amelyek eldöntik, ki a beszélő. Habár jelenleg kimondottan beszélő személy azonosítására nincs szabvány, a biometria néhány szabványa segítségünkre lehet. A BioAPI általános programfejlesztési felület biometriai alkalmazások fejlesztésére ANSI és ISO szabvány.

A CBEFF (Common Biometric Exchange File Format) biometriai adatok leírására szolgáló szabványos adatstruktúra, az XCBF pedig ennek XML alapú verziója. A VoiceXML 3.0 több más újítás mellett a beszélő azonosítás beépítését is ígéri.

1. Táblázat
Beszédtechnológiai specifikációk ([1] alapján)

Név	Technológia/cél	Felelős szervezet	Állapot	Alternatívák
Dialógus szervezés				
VoiceXML 1.0	Dialógus szervezés	VoiceXML Forum	1999-ben hozták nyilvánosságra, mára a VoiceXML 2.0 vette át a helyét	Egyéni megoldások
VoiceXML 2.0	Dialógus szervezés	W3C VBWG	W3C-ajánlás, 2004	Egyéni megoldások, SALT
VoiceXML 2.1	Dialógus szervezés	W3C VBWG	2004 óta felhívás utolsó munkatervre fázisban van	Egyéni megoldások, SALT
VoiceXML 3.0	Dialógus szervezés	W3C VBWG	Követelmények gyűjtése	-
SALT	Dialógus szervezés	SALT Forum	2002-ben hozták nyilvánosságra, azóta nyílt specifikáció	Egyéni megoldások, VoiceXML
	Mutimodális interakció			Egyéni megoldások, X+V
X+V	Mutimodális interakció	Az IBM, az Opera Software és a Motorola összefogása	2001 óta nyílt specifikáció	Egyéni megoldások, SALT
xHMI	Dialógus szervezés és multimodális interakció	Nuance és partnerei	Bejelentették, de még nem hozták nyilvánosságra	Egyéni megoldások
Bemenő beszéd				
SRGS	Nyelvtanok definiálása beszédfelismerésre	W3C VBWG	2004 óta W3C-ajánlás	JSGF, SAPI, Egyéni megoldások
SISR	Szemantikus értékek beszédfelismerőhöz	W3C VBWG	Előzetes javaslatterv, 2006	Egyéni megoldások, JSGF jelölők, SAPI szemantikus jelölők
Pronunciation Lexicon	Kiejtés reprezentálása	W3C VBWG	Utolsó felhívás munkatervre, 2006	Egyéni megoldások
Kimenő beszéd				
SSML	Szöveg kiejtési módjának leírása	W3C VBWG	2004 óta W3C-ajánlás	JSML, SABLE, Egyéni megoldások
Pronunciation Lexicon	Kiejtés reprezentálása	W3C VBWG	Utolsó felhívás munkatervre, 2006	Egyéni megoldások
Kommunikáció				
EMMA	A felhasználói input reprezentálásának formátuma	W3C MIWG	Munkaterv 2004 óta	NLSML
NLSML	A felhasználói input reprezentálásának formátuma	W3C VBWG	Munkaterv 2000 óta	EMMA
MRCP v2	Szétosztott beszédfunkciók	IETF SpeechSc munkacsoportja	2005 decemberében publikálták az utolsó munkatervet	-
DSR-Aurora	Elosztott beszédfelismerési feladatok	ETSI Aurora	Az 1.1.3-as verziója 2003-ban jelent meg	-

4.5. Kommunikáció

A beszéd alapú alkalmazás legfontosabb részeinek leírásán túl, néhány további szabvány az elkészült komponensek kommunikációját biztosítja. A szabványosított kommunikációs protokollok abban az esetben különösen fontosak, ha a különböző rendszerkomponenseket a hálózat erőforrásain szétosztjuk, vagy ha az egyes rendszerkomponensek különböző szállítótól érkeznek.

EMMA

A W3C Multimodális Interakció Munkacsoportja jelenleg is fejleszti az Extensible Multi-Modal Annotation (EMMA) specifikációt, amely a felhasználótól érkező input szabványos leírása. A bemenet forrása tetszőleges lehet: beszéd, kézírás, látás stb. A beszéd alapú alkalmazások esetében a beszédfelismerők így szabványos szövegekkel térhetnek vissza, ami nagyban segíti ezen komponensek integrációját. Az EMMA hamarosan „utolsó felhívás munkatervre" fázisba kerül.

MRCP

A Media Resource Communication Protocol (MRCP) az IETF fejlesztése. Célja, hogy leválassza a beszédfunkciókat (beszédfelismerés, beszédszintézis és beszélő azonosítás) a saját platformjukról úgy, hogy közben szabványos kommunikációs protokollt ír elő az együttműködésükre. Az MRCP v2 a Natural Language Semantics Markup Language (NLSML) szabványt használja – az EMMA elődjét – a felhasználói input reprezentálására.

DSR – Aurora

Az ETSI által definiált Aurora nevű szabvány a beszéd-felismerési funkciókat szétosztja helyi és távoli folyamatokra. Sok esetben előnyösebb, ha lokálisan is végzünk némi beszéd-felismerési feladatot és csak a köztes eredményt továbbítjuk a szerver felé. Például csökkenthetjük a beszédfelismerés hibáját, mivel kevesebb az esély, hogy zaj kerül a beszédjelbe, illetve kisebb sávszélességgel is megelégedhetünk, mivel nem a teljes beszédjel kerül át a szerverre. Ezt a technológiát főképp mobil alkalmazásokban használják.

5. Összefoglalás

A beszéd területén használt szabványos jelölőnyelvek lefedik a dialógusvezérlés, a beszéd be- és kimenet, valamint a komponensek közötti kommunikáció területét. Alkalmazásuktól eszközeink jobb együttműködését, megbízhatóbb technológiai hátteret, gyorsabb, hatékonyabb fejlesztési folyamatot várunk. Természetesen önmagában a szabványok használata nem biztosítja a jó beszéd alapú alkalmazás létrehozását. De ha alkalmazásuk megfelelő fejlesztési tapasztalattal párosul, és figyelembe vesszük az adott felhasználási terület egyéni adottságait, kivívhatjuk a felhasználók elégedettségét.

A jelölőnyelvek dinamikus fejlődése várhatóan tovább folyik a következő években, a W3C két említett munkacsoportjának a működését 2007-ig újra meghosszabbították. Az egyes nyelvek sikerét sok tényező befolyásolja, de az, hogy mennyire találnak támogatásra az egyes fejlesztőkörnyezetekben, illetve, hogy mennyire nyitottak a nemzetköziesítésre, mindenképp a legmeghatározóbbak. A magyar kutatókra, fejlesztőkre vár, hogy ezen, a természetéből adódóan rendkívül nyelvfüggő területen, a szabványok „honosítását" elvégezzék.

A folyamat elkezdődött. 2002-2003-ban a BME Távközlési és Médiainformatika Tanszékén elkészült az első magyar nyelvű VoiceXML böngésző (a felhasznált komponensek részletezése [6] és [7]-ben található). Az MTA SZTAKI Elosztott Rendszerek Osztálya pedig részt vett az EU által támogatott PublicVoiceXML-projektben, melynek célja az első ingyenes és nyílt forráskódú hangböngésző megvalósítása volt [2].

Irodalom

[1] Dahl, Deborah A.:
Guide to Speech Standards.
Speech Technology Magazine, March/April 2005.

[2] Déri András, Fülöp Csaba, Micsik András:
Telefonos szolgáltatások VoiceXML alapon,
NetworkShop 2003 konferencia,
2003. április 14-17., Pécs

[3] Larson, James A.:
VoiceXML:
Introduction to developing speech applications.
Prentice Hall 2003.

[4] Larson, James A.:
State of Speech Standards.
Speech Technology Magazine, July/August 2003.

[5] Kovács, L., Vásárhelyi, Nóra:
Webhez kapcsolódó szabványosítás Magyarországon.
http://nws.iif.hu/ncd2004/docs/ehu/072.pdf

[6] Olaszy, G., Németh G., Olaszi, P., Kiss, G., Gordos, G.:
„PROFIVOX – A Hungarian Professional TTS System
for Telecommunications Applications",
International Journal of Speech Technology,
Vol. 3, Numbers 3/4, December 2000, pp.201–216.

[7] Szarvas, M., Fegyó, T., Mihajlik, P., Tatai, P.:
Automatic Recognition of Hungarian: Theory & Practice,
Int. Journal of Speech Technology,
Vol. 3, Numbers 3/4, December 2000, pp.237–251.

[8] SALT Forum,
http://www.saltforum.org/

[9] VoiceXML Forum,
http://www.voicexml.org/